

(Власите) во странските држави. Тука пред сè станува збор за Грција, Австро-Унгарија, Србија и Романија. Во петтото поглавје се зборува за националното прашање на Армен Македонците. Се даваат информации за почетоците на националното движење кај Армен Македонците. Исто така, се зборува за развитокот на арменската (влашката култура во Македонија. Подетален преглед за отворањето на училишта на арменски јазик во Македонија дава приредувачот на изданието на Јон Аргинтеану, Тодор Трајановски. На крајот авторот дава еден свој поглед на иднината на арменмакедонското национално прашање, имајќи ја во предвид дејноста на грчката, бугарската, роман-

ската и српската пропаганда. Не треба да се заборава дека во книгата на Јон Аргинтеану е даден богат преглед на извори и литература. Во оваа прилика посебно треба да се истакнат коментарите во однос на содржината на одделните поглавја на приредувачот и преведувачот на ова издание Тодор Трајановски. Тие на образложен начин ги коментираат настаните и улогата на некои личности во правилното толкување на прашањето за потеклото на Армен Македонците (Власите). Со тие коментари, ова дело уште повеќе добива тежина.

Кочо СИДОВСКИ

Орде ИВАНОВСКИ, ПЕРИОДБЕНСКАТА ДЕЛОТВОРНОСТ НА СОЦИЈАЛИСТИЧКАТА МИСЛА ВО МАКЕДОНИЈА, Социјалистичка партија
на Македонија,
Скопје 2000, 111

По повод двојниот јубилеј 130 години од раѓањето и 60 години од смртта на Васил Главинов, истакнатиот проучувач на македонската историја д-р Орде Ивановски го објави историографскиот труд *Периодбенската делотворност на социјалистичката мисла во Македонија*.

Оваа книга, мала по обем, а голема по значење, содржи неколку наслови со повеќе поднаслови. Исто така книгата е збогатена и со други прилози.

Во книгата д-р Орде Ивановски дава пресек на историските настани и на најважните личности, фрлајќи посебен акцент на обновувачката енергија на социјалистичката мисла

во Македонија, чиј главен протагонист е Васил Главинов.

Особено место, авторот му дава на Васил Главинов кој им припаѓа на првоапостолите на македонската борбена генерација, која ја поврза класно-социјалната борба на работничтвото со националната борба на целиот македонски народ во единствен револуционерен процес, заедно со првоапостолот на македонската револуционерна организација Гоце Делчев.

Идејата за формирање посебна македонска социјалистичка партија, која својата дејност ќе ја прошири и во поробена Македонија, се родила во редовите на месното општорботничко друштво „Братство“ во

Софија меѓу македонските работници. Во 1893 година била формирана Македонска работничка социјалистичка група на чело со Васил Главинов, во која влегле: Веле Марков, Никола Петров Русински, Никола Карев, Димитар Мирасчиев, Андон Шулев, Атанас Раздолев, Стојно Стојнов, Гиго Дандарот, Димо Хаџи Димов и други револуционери и печалбари.

Во 1894 година Васил Главинов во Македонија, во Велес го основал првото културно-просветно работничко социјалистичко друштво. Друштвото одиграло преродбенса улога за осознавање и за прифаќање на праведната национално-социјална ослободителна опција за водење самостојна и независна ослободителна борба. Македонските социјалисти, заради сличностите во ослободителните опции ја прифатиле за своја социјалистичка МРО до Илинденското востание.

Сите национални и интернационални проблеми, македонските социјалисти ги обработувале во весниците „Револуција“ и „Политичка слобода“.

Под редакција на Главинов, до 1900 година се издадени три важни брошури со програмски карактер: „Позив кон македонскиот работен народ“, „Македонија и каде е надежта“ и „Работнички речник“. Кон крајот на 19 и во почетокот на 20 век, доаѓа до основање на нови работнички друштва и на социјалистички групи во повеќе градови во Македонија: во Солун, во Битола, во Крушево, во Гевгелија, во Тетово, во Штип и во други места.

Како услов за ослободување на Македонија, авторот посебно го потенцира, спроведувањето на умствената револуција како основа на ору-

жена револуција. Тие го отфрлаат монархизмот и како државноправно уредување за Македонија предлагале република која можела да стане центар на балканската демократија, поддржувајќи ја и идејата за обединувањето на балканските народи во една балканска република по примерот на американските држави.

Пред Илинденското востание, во договор помеѓу Главинов и Делчев, социјалистите во 1900 година во Крушевско одржале своја прва конференција, на која се договориле да се вклучат во револуционерната организација како самостојна група. Според авторот, нивното влегување претставува највисок дострел на тогашната македонска револуционерна мисла, што се гледа и од искажувањето на Петар Поп Арсов: „Вам, на социјалистите револуционерната организација многу ви должи за нејзиното осамостојување и револуционизирање“. Социјалистите во агитацијата ги опфатиле и жените.

Во Илинденското востание, кое доведе до ослободување на Крушево со околината, социјалистите земале активно учество, афирмирајќи ги човековите слободи и социјалните права, прокламирани во Крушевскиот манифест.

Посебно место д-р Орде Ивановски посветува на активноста на македонските социјалисти кои во годините по Илинденското востание, во 1908 година, во соработка со Јане Сандански, ја продолжили својата изворна ослободителна борба и македонската ослободителна опција. Освен тоа, тој нагласува дека тие пристапиле и кон водење здружени економски борби за подобрување на социјално-економската положба на незащитените работници. Како резултат на тоа, почнувајќи од 1908 го-

дина на територијата на Македонија се формираат и првите легални синдикати. Исто така тие организирале и работнички друштва за политичко дејствување. Истата година во Солун се фузионирале Еврејската социјалистичка федерација со Месната македонска социјалдемократска група во Солунска социјалистичка федерација, чиј орган бил „Работнички весник“. Во 1909 година во Скопје била основана Скопската социјалдемократска организација, чиј орган бил весникот „Социјалистичка зора“.

Во 1909 година била реактивирана дејноста на т.н. Македонско-одринска социјалдемократска група, чиј главен изразител и идеен предводник станал Васил Главинов. Истата година тој заедно со група македонски социјалисти го издале весникот „Работническа искра“.

Македонските социјалисти биле и меѓународно признати. На Првата балканска социјалдемократска конференција, што се одржала во Белград во 1910 година, македонското работништво го претставувале четворица делегати: Васил Главинов, Михаил Цоков, Стојан Дивлев и Душан Цекиќ. На конференцијата главно место зазело прашањето за обединување на балканските народи во една балканска федерација. Во 1910 година во Скопје се одржало масовно народно собрание, на кое присуствувале српскиот социјалист Димитрие Туцовиќ и германскиот социјалист Херман Вендел.

По Првата светска војна и резултатите од Октомвриската револуција, социјалистите се ангажирале за решавање на македонското национално прашање. Заедно со прет-

ставниците на македонската левица барале македонскиот народ слободно да се оформи во самостојна држава. Поради својата активност, македонските социјалисти во Бугарија, Кралството Југославија и во Грција биле прогонувани и масовно апсени.

Авторот истакнува дека во текот на Народнослободителната војна и на Антифашистичката борба, македонските патриоти, меѓу кои и социјалистите, предводени од комунистите, дале драгоцен придонес за победата над меѓународниот фашизам, ослободувајќи еден дел од Македонија.

Социјалистите се јавиле како основачи на Народноослободителниот фронт во 1944 година, на чело со стариот социјалист Димитар Влахов. Народниот фронт во 1953 г. прераснал во Социјалистички сојуз на работниот народ на Македонија. По осамостојувањето на Македонија и по нејзиното прераснување во суверена држава, во граѓанска повеќепартиска држава, Социјалистичкиот сојуз се трансформира во Социјалистичка партија на Македонија, со што беа остварени првобитните заложби на Главинов при формирањето на Македонската социјалистичка група во 1893 година.

Со оваа книга д-р Орде Ивановски, на едно место, дава преглед на целокупниот развој на социјалистичката мисла низ историјата, од нејзиниот зародиш, па сè до денес. Со тоа македонската научна и поширока јавност добива уште едно значајно дело со историографска тематика.

Васил ДРВОШАНОВ